

РЕЦЕНЗИЯ

от

проф. д-р Валентина Любенова Николова-Алексиева,
Университет по хранителни технологии - Пловдив

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

по: област на висше образование **3. Социални, стопански и правни науки**
професионално направление **3.8 Икономика**

докторска програма **Икономика и управление (индустрия)**

Автор: *Меги Здравкова Дакова*

Тема: *„Взаимодействие на висшето образование и индустриалното предприятие в условията на конкурентна бизнес среда“*

Научен ръководител: *доц. д-р Ангел Димитров - Пловдивски университет*
“Паисий Хилендарски“

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № РД-21-221 от 01.02.2023 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Взаимодействие на висшето образование и индустриалното предприятие в условията на конкурентна бизнес среда“ за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8 Икономика, докторска програма Икономика и управление (индустрия).

Автор на дисертационния труд е Меги Здравкова Дакова – докторантка в редовна форма на обучение към катедра „Управление и количествени методи в икономиката“ с научен ръководител Доц. д-р Ангел Димитров - Пловдивски университет “Паисий Хилендарски“.

Представеният от Меги Дакова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи:

- молба по образец до ректора за откриване на процедура;
- автобиография по европейски формат;
- диплома за образователно-квалификационна степен „магистър“;
- протокол от предварителното обсъждане в катедрата;
- автореферат;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за спазване на минималните национални изисквания;
- списък на публикациите;
- дисертационен труд;
- копия на публикациите по темата на дисертационния труд;

- заповед за зачисляване в докторантура;
- заповед за отчисляване от докторантура;
- служебна бележка удостоверяваща участие в проекти;
- списък със сертификати получени за времето на обучение;
- комплект документи на хартиен носител от т. 1 до т. 10 – 3 броя;
- комплект документи от т. 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8 – 7 броя;

Докторантката е предложила 6 /шест/ публикации.

Приемам, че докторантката е представила необходимите по процедурата материали за рецензиране, съгласно изискванията на чл.4. от ЗРАСРБ, чл.2 (2), чл.30.(3) ППЗАСРБ, и чл.37.(1) ПРАСПУ.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Докторантката Меги Дакова придобива ОКС „Бакалавър“ по Биология и химия от ПУ „Паисий Хилендарски“ през 2013 година. В периода 2013-2015 г, тя се обучава в магистърска степен в същия университет по „Управление на човешките ресурси“ и придобива умения по „Тим билдинг и изграждане на екипи“, „Организационни иновации“, „Квалификация и преквалификация на персонала“, „Модели за управление на човешките ресурси“ и др.

През периода 2015- 2016 година докторантката се е обучавала във втора магистърска програма по „Маркетинг“, в ПУ „Паисий Хилендарски“, като придобива професионални умения по „Бранд мениджмънт“, „Маркетингов одит“, „Маркетинг на услуги“, „Международни пазари и цени“ и др.

През 2019 г. Меги Дакова е зачислена като редовен докторант по докторска програма „Икономика и управление (индустрия)“, към катедра „Управление и количествени методи в икономиката“, Факултет по икономически и социални науки на ПУ „Паисий Хилендарски“. Основните ѝ изследователски интереси като докторантка се фокусират върху иновации в образованието и науката, комерсиализация, технологичен трансфер, профил на изследователя, образование 4.0/5.0.

Освен добро теоретично обучение по въпросите на образователните иновации и управлението на човешките ресурси, Меги Дакова упражнява придобитите компетентности в Министерство на образованието и науката (МОН), гр. София, като стажант - Експерт към Дирекция „ОПОС“. От 4.09.2015г. до сега заема длъжността експерт към НПД - администриране на научни проекти, в Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“.

Участва в доброволни младежки организации, както в национални научни конференции и семинари, което ѝ помага за развитие на добри комуникативни и социални умения. Като член на Студентски съвет към ПУ „Паисий Хилендарски“ работи в мултикултурна среда, както и в екип с хора с различни интелектуални и културни интереси. Притежава богат административен опит, опит за работа в екип, управление на бюджети и хора, реализиране на проекти с образователна и културна цел. Член е на Съюза на учените в България-клон Пловдив. Активно участва в кандидат-студентската кампания на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“.

Докторантката ползва английски език на много добро ниво. Притежава отлични умения за работа с Linux, OS MAC, Microsoft Office (Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft PowerPoint, Microsoft Access), Internet, програми за симулации и статистическа обработка на данни, лабораторна апаратура.

Следователно докторантката Меги Дакова притежава отлична база за задълбочена научно-изследователска работа в сферата на стратегическото управление и добрите практики за постигане на конкурентни предимства при взаимодействие на индустриалните предприятия с висшето образование.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

По съдържание дисертационният труд третира изключително актуален икономически проблем, свързан с изследване на връзките, взаимоотношенията и форми на сътрудничеството и иновации между висшето образование и индустриалните предприятия в България.

Въпреки многобройните научни изследвания на тази тематика, основни въпроси, като взаимодействието между висшето училище и индустриалните предприятия, иновационните политики за изграждане и установяване на ефективна връзка между образованието, науката и бизнеса, с цел постигане на устойчива икономика се нуждаят от по-задълбочено проучване и анализ.

Двустранните ползи от ефективно взаимодействие между висшите училища и индустриалните предприятия се изразяват основно в повишаване качеството на образованието; адаптиране на знанията към изискванията на динамично променящия се бизнес; успешна кариерна реализация; осигуряване на висококвалифицирани кадри за целите на бизнеса; генериране на нови идеи, с конкретна практическа приложимост; използване на научните постижения и иновации. Посочените ползи създават конкурентните предимства както на висшите училища, така и на индустриалните предприятия.

В този контекст, избраната тема третира важни и актуални аспекти на взаимодействието между висшето училище и индустриалните предприятия, като се доказва необходимостта от идентифициране на факторите и конкретните възможности за сътрудничеството между висшето училище и бизнес организациите.

Недостатъчните изследвания в областта на стратегическото развитие на научноизследователската система в България, включваща научноизследователската дейност във висшето училище, националната рамка за развитие на висшето училище и бизнеса, основните стратегии и политики за развитие на НИРД, **поражда необходимостта от научен труд с подобен фокус.**

Именно поради горните причини твърдя, че темата на дисертацията е сполучливо избрана. **Тя е изключително актуална, много оригинална и има голяма практическа значимост.**

4. Познаване на проблема

Дисертационният труд е разработен на основата на задълбочено изследване на голям обем теоретични и практически изследвания. В списъка на използваните литературни източници са посочени общо **138 източника**, от които 36 заглавия на български език, 42 – на латиница и 60 интернет източника. Посочените литературни източници са актуални и пряко свързани с темата на дисертационния труд. Докторанката е извършила сериозен литературен обзор и е направила синтез на теоретични основи на стратегическото управление и на връзката и взаимодействието между образование-наука-бизнес. Направените систематизации

и обобщения показват задълбоченост и добросъвестна работа с литературните източници, умения за приложение на аналитични и дедуктивни техники за обработка на значителен обем информация с различни изследователски методики. Коректно, под черта са изведени всички цитирания и коментари на автора, което улеснява справките по цитираните източници. Участието на автора в дискусиите по изследваните проблеми е активно и отразява умения да се изразява собствено критично мислене и да се формулират нови изводи и констатации.

Представеният дисертационен труд е в обем от **205 страници**. В структурно отношение включва увод, 3 глави, заключение, библиография и 6 броя приложения. Резултатите са получени чрез съвременен инструментариум и са онагледени с подходящо подобрени **39 фигури и 6 таблици**, което е доказателство за качествата на докторантката като много добър изследовател.

Във въведението на дисертационния труд са формулирани основната цел и **пет логически обвързани задачи** за нейното постигане. Коректно са определени **обектът** и **предметът** на изследването, както и **основната теза** на авторката, според която образованието, науката и бизнеса могат успешно да си сътрудничат, при рационално използване на наличните ресурси на базата на доверие и взаимни ползи. За постигането на целта са **решени пет** изследователски задачи. Обектът и предметът на изследването изцяло обслужват целта и задачите. Задачите са изпълнени в хода на изследването, а формулираната изследователска теза е доказана. За нуждите на изследването е съставена и основна научна хипотеза, а именно че ефективното партньорство между образованието, науката и бизнеса има за резултат повишаване на качеството на обучение, ускоряване на трансфера на знание и технологии, което е от съществена полза за бизнеса. Основната хипотеза е декомпозирана на **три конкретни допълнителни хипотези**, които я допълват и обогатяват.

Реализирането на целите и задачите на изследването, както и доказване на хипотезата и под хипотезите се постига чрез специално **разработена методика**. В дисертационния труд се съдържат конкретни резултати и емпирични доказателства, които обективно отразяват реалните постижения на проведеното научно изследване относно ефективността на сътрудничеството между висшето училище, науката и бизнес организациите.

И целта, и задачите са изрично изведени и правилно формулирани, като предоставят достатъчно възможности за изводи и препоръки в изследването и заключението.

Давам много висока оценка на използваната методология, както и по отношение на издигнатите хипотези и изпълнението на поставените задачи за постигане целта на дисертацията. Детайлният литературен обзор, умелото систематизиране на основните теоретични концепции и виждания по разглежданата проблематика, както и точно избраната библиография доказват, че докторантката познава проблема в дълбочина.

5. Методика на изследването

Методическият инструментариум е подходящо избран, в съответствие с поставените цел и задачи. Проведеното изследване се основава на специално разработена методика в съответствие с обекта, предмета, целта, задачите и хипотезата. При интерпретиране на данните докторантката се базира на данни от научни публикации и трудове на български и чужди автори; информационни бюлетини на международни организации, периодични и специализирани научни издания и интернет информационни източници, публични данни от

национални и международни организации: министерство на образованието и науката, национален статистически институт, „Европа 2020“, „Хоризонт 2020“, ОП НОИР и др, Използвана е комбинирана изследователска стратегия, която включва прилагането, както на количествени, така и на качествени методи. От полевите методи е използвано анкетно проучване. Емпиричният материал е получен от първична информация от авторско емпирично изследване, проведено сред представители, пряко ангажирани с научноизследователска и развойна дейност в ПУ „Паисий Хилендарски“ и представители на бизнес организации. Анализът на получените резултати е извършен с прилагането на следните основни общонаучни методи: наблюдение, сравнение и анализ. Приложени са следните статистически методи: - χ^2 тест за проверка на зависимост между категоријни признаци; - коефициент на Крамер (V) – за оценяване на степента на зависимост, установена с χ^2 . Получените данни са обработени със специализиран софтуер за социални изследвания IBM SPSS, версия 26.0 и Microsoft Excel 2019.

Може да се обобщи, че методиката на изследване е разработена на основата на конструиране на изследователски решения, построени чрез използване на съвременни количествени методи, които позволяват в процеса на анализа да се получат достоверни резултати.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

В първа глава са изяснени в теоретичен аспект ключовите понятия за дисертационния труд – висше училище, наука, индустриално предприятие и др. Обоснована е необходимостта от взаимодействие между ВУ и индустриалното предприятие. Връзката между бизнеса и висшето училище се анализира на базата на модела висше образование, наука и бизнеса. В резултат на критичен анализ на становищата на водещи по темата автори са отчетени и различни модификации на модела, като се включени обществото и държавата. Застъпва се позицията, че образованието допринася не само за създаване на високо квалифицирани кадри, които успешно да се реализират на пазара на труда, но и се явява потребител на такива кадри. В този контекст се изтъква значимостта на университетите като разпространители на знание и генератори на нови идеи, много от които имат практическа реализация. Подчертава се значимостта на науката като предпоставка за научен възход и посредник между образованието и бизнеса. Доказва се, че активната им подкрепа води до ускорено развитие на образованието и НИРД и по такъв начин от модела „триъгълник“ се преминава към модела „спирала на знанието“. Основен принос в тази глава е идеята, иновацията да бъде разгледана като средство за сближаване на висшето образование, науката и връзката им с бизнеса. Логически се обобщава, ченасърчаването на иновационната дейност и резултатите от нея имат решаващо значение за комерсиализацията на крайния научен продукт.

Във втора глава е извършен анализ на състоянието на НИРД във ВУ в България. Разкрити са факторите и формите на взаимодействие между висшите училища и индустриалните предприятия в България. Посочени са стратегическите насоки за развитие на висшите училища в България. Акцентира се върху постановката, че изпълнението на международни и национални програми и стратегии за развитието на образованието в България са пряко свързани с икономиката на страната и оказват влияние на пазара на труда. Направена е авторска интерпретация на взаимодействието между висшето училище и бизнес

организациите. Извършен е обстоен анализ на научноизследователската система в България, като основен акцент се поставя на развитието на иновациите и научноизследователската и развойна дейност. Отстоява се позицията, че „инвестицията в образованието е стратегическа инвестиция“, която се обвързва с повишаването на конкурентоспособността на страната. В тази връзка са посочени основните приоритети в сферата на образованието и науката водещи до повишаване качеството на образованието, осигуряване на равен достъп, обвързаност на учебните програми с реалните нужди на бизнеса, привличане и задържане на младите специалисти в науката и повишаване на квалификациите им. Разкрити са силните и слаби страни в системата за научни изследвания в страната. Основен принос в тази глава е предложението на автора концептуален модел за установяване на процеса на взаимодействие между висшето образование и индустрията. Моделът е представен в две части: - Области на взаимодействие между ВУ и бизнеса, - Показатели за оценка на резултатите от сътрудничеството между ВУ, бизнес организациите и НИРД.

В тази глава, с цел постигане на поставените цел и задачи, подробно са представени методики и техники за работата с първични и вторични данни. Методическата рамка на емпиричното изследване. включва четири етапа за регистриране обобщаване, обработване и анализ на получените данни.

В **трета глава се** представят и анализират резултати от емпирично изследване, чрез анкетна карта, насочена към индустриалния сектор и бизнес организации и чрез директни интервюта с представители, които са пряко ангажирани с дейността на научноизследователската и развойната дейност в ПУ „Паисий Хилендарски“. Изведени са основни изводи, които доказват формулираните хипотеза и допълнителни хипотези. Основен принос в тази глава е представена и авторска веб-базирана платформа в университетското пространство, разработена за нуждите на Факултета по икономически и социални науки, като са разкрити нейните възможности. Платформата осигурява пряк контакт между студенти, преподаватели и бизнес, водещо до актуализиране на учебни планове, обмен на идеи, споделяне на опит и други.

Заклучението на дисертационния труд обобщава изводите и констатациите за резултатите от проведеното изследване. Те дават основание да се установи, че основната цел и задачите са постигнати, а тезата е потвърдена.

Структурата на дисертационното изследване е логически построена и съответства на поставената цел и задачи. Трудът съдържа конкретни резултати и емпирични доказателства, които обективно отразяват реалните постижения на проведеното научно изследване.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Приносите могат да бъдат разделени на научни и научно-приложни. **Приемам приносите като реални, достоверни и доказани в хода на дисертационното изследване.**

Към научните приноси спадат:

- На основата на обширен, критичен литературен обзор е направен задълбочен теоретичен анализ на взаимодействието между висшето училище, науката и индустриалното предприятие.

- На базата на редица нормативни и стратегически документи е направен анализ на състоянието на научноизследователската и развойната дейност във висшето образование в България за периода 2017-2021 г, като са разкрити силните и слаби страни.
- На основата на теоретични обосновки и доказани емпирични резултати от приложение на методиката за изследване, е разработен авторски концептуален модел за развитие на сътрудничеството между висшето училище и бизнес организациите по области на взаимодействие и показатели за оценка.

Към научно-приложните спадат:

- Получените резултати от изследваните връзки и зависимости между Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, научноизследователските центрове и бизнес организации на територията на Южен централен район могат да се използват от ръководството на университета за формулиране на ключови управленски решения за ефективно сътрудничество.
- Формулирани са конкретни препоръки за повишаване на сътрудничеството между образованието, науката и бизнеса.
- Систематизирани са добрите практики в Университета като основа за осъществяване на стабилни партньорски взаимоотношения с други висши училища и бизнес организации.
- Представена е авторска уеб-базирана платформа в университетското пространство, която дава възможност за пряк контакт между студентите и бизнес организациите, и по-добра комуникация за обмяна на идеи, консултации, споделяне на опит.

Приносните постижения считам за лично дело на докторантката. Изводите и предложенията в дисертационния труд представят Меги Дакова като ерудиран изследовател с добра теоретична подготовка, с възможности за творчески обобщения и формулиране на решения за практиката.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Представени са общо **6 публикации** на български език, посветени на дисертационния труд. Всички са отпечатани в престижни български научни издания. От тях **четири** публикации са в съавторство (с един съавтор 2 броя и с двама съавтори – 2 броя) и **две** – самостоятелни. Те са с общ обем от 50 страници и са станали достояние на научната общност в и извън Пловдивски Университет „Паисий Хилендарски“. Публикациите са доказателство за популяризиране на резултатите от проведеното изследване, както и за уменията на докторантката да работи ефективно в екип и да изразява индивидуалното си критично мнение. Като обем и качество те съответстват на изискванията за получаване на ОНС „доктор“.

Приемам всички публикации като пряко съотнесими към дисертационния труд. В тях са обобщени и публикувани съществени проблеми и резултати от изследванията в дисертационния труд.

9. Лично участие на докторантката

След внимателното ми запознаване с научният труд считам, че разработването му е лична заслуга на докторантката. Давам висока оценка за личното участие на докторантката в проведеното дисертационно изследване, а формулираните приноси и получени резултати, считам че са нейна лична заслуга.

10. Автореферат

Представеният автореферат отразява обективно структурата и съдържанието на дисертационния труд. В него са включени основните глави, резултати от направеното проучване, изводи, заключение, приноси и библиография.

11. Критични забележки и препоръки

- **Основно мнение:** качествена дисертация, отлично онагледена, ясно очертани приноси с потенциал за развитие.
- **Критични бележки:** нямам съществени критични бележки към дисертационното изследване.
- **Въпрос 1:** Кои са основните причини за липсата на воля за развитие на академично предприемачество в българските университети?
- **Въпрос 2:** Според докторантката до колко се осъществява технологичен трансфер и какъв е ефекта от него в българските висши училища ?

12. Лични впечатления

Познавам Меги Дакова и наблюдавам по пряки косвен начин (предимно чрез някои от нейните публикации и академични изяви) личността, интелектуалната и в частност –научната ѝ еволюция. С пълна убеденост мога да потвърдя, че тя е един задълбочен, креативен, дисциплиниран млад учен, който притежава неоспорими аналитични способности, емоционална интелигентност и умения за ефективна работа в екип. Доказа се и е известна като изключително коректен, компетентен специалист, който се отличава с научно достойнство и професионална скромност.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

- Да инициира провеждане на срещи, семинари, кръгли маси с участието на представители на бизнеса и висшето образование в град Пловдив, на които да популяризира добрата практика на Пловдивския университет да обединява и осигурява добро сътрудничество между тях, както и на авторската уеб-базирана платформа в университетското пространство.
- Да публикува резултатите от дисертационния труд в престижни научни списания с импакт фактор и импакт ранг на английски език.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на всички изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Дисертационният труд показва, че докторантката **Меги Здравкова Дакова** притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност **Икономика и управление (индустрия)** като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята положителна оценка за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и *предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“* на **Меги Здравкова Дакова** в област на висше образование: **3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8 „Икономика“** докторска програма **Икономика и управление (индустрия)**.

01.03.2023 г.

Рецензент: .....

Проф. д-р В. Николова -Алексиева